

I.L. CARAGIALE

Ion Luca Caragiale (1852, Haimanale, jud. Dâmbovița – 1912, Berlin) a încetat de mult să fie *doar* „cel mai mare dramaturg român“ sau „Molière al românilor“. A devenit emblemă națională, categorie etnopsihologică, „chipul diurn al ființei naționale“, cel nocturn fiind, desigur, Eminescu. Așa stând lucrurile, a fost adulat, contestat și discreditat deopotrivă. „Cel mai sociabil scriitor al românilor“, marele epicureu „campion al colațiunilor bucureștene“ și „marele zugrav de moravuri“ a fost fluierat la premiere pentru incompatibilitate cu *high life*-ul epocii, a fost refuzat de două ori la premiul Academiei, i s-au înscenat procese de plagiat, i s-a decretat perisabilitatea operei ș.a., „grecul genial“ fiind considerat când „arhicanalie“, când „ultimul ocupant fanariot“ al României.

Era fatal, așadar, ca, în relație cu societatea autohtonă, scriitorul să practice constant „jocuri cu mai multe strategii“, iar omul să-și plănuiască tenace „exilul voluntar“ dinspre Regat către Apus, fie la Brașov, Sibiu, Cluj, fie, în final, la Berlin. A fost gazetar, sufleur, revizor școlar, copist, profesor, corector, registrator, director general al Teatrelor, patron de berării falimentare ș.a., iar în politică a slujit nonșalant, cu pragmatic sarcasm, cameleonismul, trecând pe la conservatori și socialiști, la liberali, junimiști și radicali, pentru a campa – sexagenar jovial, dar nu doar ludic – în „takismul“ conservator-democrat.

Un clasic provocator, de redescoperit și recalibrat cu fiecare generație.

I.L. CARAGIALE

S despre
*L*ume, artă
și neamul românesc

Selecția textelor și cuvânt înainte de
DAN C. MIHĂILESCU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Anca Lăcătuș
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Iuliana Glăvan
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură și Tipografie

© HUMANITAS, 1994, 2012, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CARAGIALE, ION LUCA
Despre lume, artă și neamul românesc / I. L. Caragiale;
selecție texte, cuvânt înainte: Dan C. Mihăilescu. – Ed. a 2-a. –
București: Humanitas, 2012
ISBN 978-973-50-3714-7
I. Mihăilescu, Dan C. (pref.)
7
39(498)
82:111.852
821.135.1-821

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

grafii (*s/z* etc.), am păstrat toate particularitățile gramaticale și lexicale specifice autorului și epocii sub forma în care au apărut în edițiile mai sus amintite.

D.C.M.

DESPRE LUME, ARTĂ
ȘI NEAMUL ROMÂNESC

Suntem, ca neam, în faza de copilărie, de tinerețe, de bărbăție, sau îmbătrânim fără învățatură de minte?

— Această întrebare a ta o pricep cam ca Nas-tratin pe a negustorului cu oul în basma... Ia să vedem... Toate neamurile de pe lume sunt cam tot așa de tinere și tot așa de bătrâne. În lume sunt deosebiri mari de vechime între state, între formațiile politice; dar între popoare, între neamuri, nu prea. În genere, statele sunt mai puțin durabile decât neamurile; în orice caz, durata neamului n-are a face cu a statului; ba adesea, după cum spun unii învățați, statul particular poate fi o piedică pentru dezvoltarea unui neam. Și este dovedit, tot de către învățați, că neamuri mari, rase ilustre n-au fost în stare să înființeze state particulare pentru ele însele; menirea lor a fost numai să întemeieze pentru alții state puternice, sau să contribuie în mare parte la întemeierea acestora — ca, de pildă, northmanii [*i.e.* normanzii] și slavii. Vezi dumneata: pesemne că puterea acestor vestite neamuri era prea mare ca să-ncapă între granițele unui singur stat particular,

și menirea lor, prea depărtată ca să se strângă în marginile unei istorii particulare cât de largi. Nu-i, care va să zică, vorba să știm în ce fază ne aflăm – de copilărie, de tinerețe, ori de bătrânețe. E vorba numai să nu îmbătrânim, cum zice românul, degeaba; că de bătrânețe nu scapă nimeni și nimic pe lume: a noastră, a tuturor, e numai vremea; veșnicia este numai a Unuia.

Op., 4, p. 492

I
„EU, CRESCUT LA ȘCOALA
SCEPTICISMULUI...”
VIAȚĂ
TEATRU
LITERATURĂ

Am fost, precum ți-am mai spus de multe ori, un copil neastâmpărat, sămânță de idriot, vecinic doritor de alte orizonturi.

Op., VII, p. 188

Om din popor, fără nume de naștere, fără avere, fără sprijin, mie nu mi-e permis un moment să uit – oricât de puțin ar însemna persoana mea ca publicist – că n-am avut pe lume alt protector decât libertatea tiparului.

Op., V, p. 467

...Vorba nu e să umpli lumea largă cu o operă, ci o operă strâmtă s-o umpli cu lumea; fiindcă o operă trebuie să trăiască în lung, nu în larg, ca o rază, care pătrunde drept înainte, nu ca un balon de la luminație, care se umflă în lături.

S. A., p. 83

Literatura este, precum cu drept cuvânt s-a spus, sora mai mare a Politicii.

Este artă literară Poezia, care fixează atât de frumos felul specific de simțire al națiunii; e artă literară Istoria, care povestește și judecă rățăcirile și isprăvile, suferințele și triumfurile națiunii; sunt artă literară Satira, Teatrul și Romanul, care întipăresc spre păstrare trecătoarea fizionomie socială a deosebitelor epoci; sunt artă literară și Polemica și Cronica ușoară și Pamfletul – zic pamflet în înțelesul larg, pe care occidentalii îl dau acestui cuvânt, iar nu în înțelesul strâmt, pe care i-l dau la noi unii, prea puțin cunoscători de clasificăția genurilor literare – artă rafinată și incisivă –, și tot artă literară e și arta măreață a oratoriei.

Cu aceste din urmă două ramuri ale ei, Literatura vine la fiecă moment să dea d-a dreptul ajutor Politicii; cu acestea, îi este aliată combativă; cu celelalte, îi este călăuză cuminte: o ia de mână, o îndeamnă și o asigură pe căile grele către un viitor al cărui capăt și termen numai Dumnezeu îl poate cunoaște.

Op., V, p. 220

Noi știm că, dintre toate fenomenele, acele ce ne interesează mai mult pe noi, oamenii, sunt mișcările sufletești ale omului. Un spirit paradoxal ar putea îndrăzni să spună că sunt două lumi întregi, două universuri. O picătură de rouă limpede ce cade din înălțimile senine, în drumul ei către pământul din care a fost sorbită-n sus, reflectă din

pereții-i tot văzduhul larg. Ceea ce, de la pereții acestei infime sfere reflectoare, este fără margini în afară, se adâncește-năuntru ei, afundându-se iarăși fără margini. Acolo, în strâmtul fund, ca și afară-n larg, sunt iarăși toți sorii, toți luceferii, toate stelele și calea robilor. De la pereții ei în afară, o nemărginită lume – o altă nemărginită lume înăuntru; margine nu e în afară și oriîncotro; asemenea înăuntru, de-a-ndăratele și oriîncotro, margine nu e.

Așa este și sufletul omenesc, ca bobul de rouă: o infimă oglindă sferică, cu conștiința absurdei adâncimi proprii – în afară-i și-nainte-i, oriîncotro, infinitul mare; înăuntru și d-a-ndăratele, infinitul mic. Între aceste două infinituri, între aceste două lumi, e o ciudată și grozavă deosebire: pe când infinitul mare este ideal, deși palpabil, infinitul mic este singurul real, deși impalpabil. Căzând din înălțimi, oglinda de rouă, în drumul ei, schimbă perspectiva interioară după punctele liniei sale de cădere: asemenea și sufletul nostru, în trecerea-i, schimbă în adâncimile sale lumea dinăuntru după schimbările lumii din afară.

Câți stropi de rouă între cer și pământ, atâtea oglinzi mișcătoare și atâtea ceruri; asemenea, câți oameni, atâtea suflete și tot atâtea lumi.

Și iată dar de ce, mai mult decât tot universul cel mare, ne interesează universul cel mic; fiindcă

cu cât cel dintâi se-nalță și se depărtează tot mai mult de noi, cu atât cel d-al doilea se adâncește și se pătrunde; unul se-ntinde, celălalt se strânge; unul *este*, celălalt *suntem* – *estele* acela e o idee, numai acest *suntem* ni-i singura realitate posibilă.

Așa, pentru înțelesul omului nu-i nimic mai important decât înțelesul omului, fiindcă, prin comunicarea înțelesului la înțeles, realitatea se potențează. Infinitul palpabil, dar ideal, se adâncește în oglinda sferică și devine infinitul impalpabil, dar real. O a doua adâncire, o altă lume și mai impalpabilă, dar cu atât mai reală.

Op., 4, p. 46

Într-adevăr, noi, literații în genere, nu ne putem tăgădui starea noastră de inferioritate socială. Oricât de puțin talent am avea noi, oricât de puțin folositori am fi societății noastre, această stare de inferioritate ne produce un fel de depresiune morală care s-ar asemena cu mâhnirea unui copil nevoiaș între atâția alți copii procopsiți, tolerat la coada mesei, în intimitate, și exclus de la orice reprezentare de dignitate a familiei. Și așa, noi, care facem profesiunea literară, obișnuiți cu atâta lipsă de considerație din partea societății noastre, obișnuiți cu atâta nesocotire, aș putea zice chiar dispreț, din partea tuturor fraților din alte profesii libere, care stau la cârma mișcării publice, cum sunt

avocații, medicii, tehnicii, oamenii de afaceri – toți, în genere, oameni politici; noi, deprinși a juca în societate un rol sărac și umilit adesea până la a părea chiar neonest, trebuie să considerăm că ni se face o mare favoare când ni se întinde, cu oarecare bunăvoință, o mână, fie amestecată acea oarecare bunăvoință cu oricâtă mândrie. Când, mai ales, din înălțimea unei mărețe instituțiuni publice se aruncă unuia dintre noi, cât de în trecut, o privire binevoitoare, trebuie să ne simțim cu toții măgulți și încântați și să fim recunoscători...

Op., 4, p. 292

...Succesul moral inspiră foarte multă invidie, respect prea puțin și dragoste deloc; iar succesul material inspiră, pe lângă invidie, tot atât de mult respect și, dacă nu dragoste, închinăciune desigur.

Op., 4, p. 291

Toți avem în căleala firii noastre o picătură cât de mică de deșertăciune. Unul dorește o decorație din partea suveranului; altul vânează aplauzele unanime ale unei adunări, la rigoare ale unei adunături – aceea încă și mai suverană; al treilea, mai puțin politic, suspină după un trandafir de la o fată în mijlocul atâtor alți dănțuitori...

Unul dorește a fi distins de cei mai mulți; altul, de cei mai puțini; acesta, de unul singur; acela, de...

una singură, și alții, de cine știe cine; în sfârșit, Dumnezeu să ne mai înțeleagă!

Op., 4, p. 28

Puțin le pasă la doi ochi iubitori de lumină, puțin le pasă de dimensiunile, sistema de rotațiune și revoluțiune, în genere de legile cosmice care stăpânesc existența și mișcarea unei depărtate stele: ea va însemna pentru ei numai atâta câte raze de lumină poate cumva să le arunce de acolo de unde neînțeleasa putere i-a poruncit să se afle. Căci lumina nu o judec, ci o văz, și bucuria mea e potrivită cu intensitatea cu care ea a ajuns la mine, iar nu cu judecata mea despre bogăția și condițiile izvo-
rului care mi-a trimis-o.

Op., 4, p. 294

...Un cap fără păr, un cap chel, este un cap mai puțin apărat decât un cap înzestrat cu această podobă... nu-i așa? Ei! este ceva care cu cât e capul mai puțin apărat, cu atât mai greu pătrunde în el, anume convingerea că doftorie pentru chelie nu se află.

Op., 4, p. 26

Pentru prost, lucrurile nu sunt afirmări fatale, al căror înțeles omul trebuie să-l caute; ci întrebări ingenioase, la care el e dator pentru demnitatea lui

să răspundă cât se poate pe mai negândite – spre a epata pe alții. Vrând să fie grav și personal, caută în fleacuri copilărești și în locuri comune („legile simetriei, necesitatea echilibrului, logica și consecvența stilului“ și alte baliverne râncezite) independența ce i s-ar părea pierdută dacă, cu absolută sinceritate, ar suferi pur și simplu impresia, favorabilă sau nu, și ar trece cu gura închisă mai departe, să mai vadă cu ochii deschiși și altceva. Omagiul de admirație, ori o simplă mărturisire a unei mediocre satisfacțiuni, or[i] indiferență fără comentarii ar fi o abdicare, o scădere a demnității lui. Se umflă și se crește pe sine; îi trebuie o reparațiune promptă pentru mândria lui atinsă, pare-i-se, de înfățișarea lucrului ce-i stă dinainte neclintit, cu atâta brutală nepăsare de judecata trecătoare a atâtor trecători. Ce este lucrul e un moft; cum judecă dumnealui e important.

Ascultă-mă pe mine, iubitule, lumea toată, cu frumusețile și ororile ei, cu toate durerile și voluptățile ei, cu toate minunile ei tele- și microscopice, în fine cu toate ale ei, toată – nu sunt nimic! El, prostul, el este totul! El este buricul Universului...

Nu mai umbla deci cu explicații, pe departe – teapă, rasă, mediu, educație, vițiu – zi-i scurt: prost! și dă-i pace numa, că nu se mai ghereje, mă rog!

Op., VII, p. 446

Cuprins

Cuvânt înainte / 5

Post-scriptum, 2012 / 13

Notă asupra ediției / 19

DESPRE LUME, ARTĂ

ȘI NEAMUL ROMÂNESC

I. „Eu, crescut la școala scepticismului...” / 25

II. România: o scrisoare pierdută? / 79

Bonus (exclusiv pentru epicurei) / 135